

References

1. Alpysbaeva N. & SHajlazymov N. [uklad.]. (2020). *Ocifrovka arhivnyh dokumentov*. Almaty: Қазақ университети.
2. Tiurmenko I., Rohozha M., Bozhuk L., Kurchenko T. & Khaletska L. (2017). *Sotsialno-etychni osnovy zberezhenia tsyfrovoy istoriko-kulturnoi spadshchyny v Ukraini*. Kyiv: Talkom.
3. Khaletska L. P. (2015). Tsyfrove zberezhenia elektronnykh dokumentiv na prykladi diialnosti Natsionalnoi biblioteki Frantsii. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 4, pp. 26—34.
4. Bashun O. (2011). Proiekt otstyruvannia biblioteknykh kolektsii u bibliotekakh SShA. *Biblioteknyi forum Ukrainy*, 3, pp. 40—41.
5. Rybachok O. M. (2018). *Mizhnarodni tsyfrovi resursy dokumentalnoi spadshchyny arkhivi, bibliotek, muzeiv: stvorennia, stratehii rozvytku (80-ti roky KhKh — 10-ti roky KhKhI st.)*. PhD. Nac. b-ka Ukrayini im. V. I. Vernadskogo. Kyiv.
6. Barkova O. & Kulchytskyi I. (2019). Yevropeyskyi ta ukrainskyi dosvid vykorystannia tsyfrovyykh tekhnolohii u sferi kultury. *Analychnyi ohliad ta propozytsii na osnovi materialiv dyskusiinoho forumu "Synerhiia mystetstva, kultury ta tekhnolohii yak dzherelo kreatyvnosti ta innovatsii"*. Lviv.
7. *Arhivy, biblioteki i muzei Estonii nashih dnei*. (2022). Available at: http://www.estonica.org/ru/Obrazovanie_i_nauka/Kulturnye_cennosti/Arhivy,_biblioteki_i_muzei_v_otkrytom_informacionnom_obshchestve/.
8. Maistrenko A. A., Romanovskiy R. V. & Shnurovska L. V. [uklad.]. (2018). *Biuleten Haluzevoho tsentru naukovotekhnichnoi informatsii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva*, 2, p. 152.
9. Prykhodko L. (2019). Zberezhenia tsyfrovoy kulturnoi spadshchyny — imperatyv XXI stolittia (za dokumentamy YuNESKO i Yevropeiskoho Soiuzu). *Arkhivy Ukrainy*, 2, p. 74.
10. Senchenko N. (2021). Problemy stvorennia i realizatsii proiektu "Otsyfrovana spadshchyna Kyievo-Pecherskoi lavry". *Mohylianski chytannia: zb. nauk. pr.* Kyiv: Feniks, pp. 171—177.

Надійшла до редакції 4 листопада 2022 року

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

УДК 016:929Ско]:[015:061.1(477)](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2022.11(316).47-52

Лариса Дояр,
кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник Державного архіву друку
Книжкової палати України,
e-mail: arkhiv@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0789-2462>

Самотність і жебрацтво як суспільні вироки моралізуючому таланту (до 300-річчя від дня народження Г. Сковороди)

Пропонована стаття входить до серії авторських розвідок із проблеми персоніфікації української історії. Дослідження присвячено трьохсотлітньому ювілею від дня народження видатного науковця XVIII ст. Григорія Савича Сковороди (1722—1794). Масштаб особистості цього діяча вітчизняної доби Просвітництва вражає не тільки кількістю дотичних до нього галузей науки (філософія, історіософія, релігієзнавство, педагогіка, психологія тощо), а і яскравістю висловлених ним ідей, які дотепер не втрачають актуальності. Серед них панують як трансформоване з античності сократівське "Пізнай самого себе", так і складена самим Г. Сковородою формула "спорідненої праці", що становить фундамент для зростання такого інноваційного параметра новітнього життя, як індекс щастя людини. Письменник-гуманіст закарбував у науці ознаки діалектичної рухливості думки, яка на шляху до істини перебуває в перманентному пошуку та здивуванні.

Метою статті є актуалізація та збагачення історіографії проблеми вітчизняної Сковородіани на підґрунті матеріалів Державного архіву друку. Спираючись на друкований загал (книжковий, журнальний, газетний, аркушевий тощо), що зберігається у Книжковій палаті України, авторка зосередила увагу на наявній біобібліографії, присвяченій Г. Сковороді.

Пропоноване дослідження проведено в межах науково-виставкової діяльності Книжкової палати України імені Івана Федорова й спрямовано на реалізацію українознавчого просвітницького напрямку роботи установи.

Ключові слова: біобібліографія; доба Просвітництва; Києво-Могилянська академія; Переяславський колегіум; філософія; етика; релігія; педагогіка; поетична та пісенна творчість Г. Сковороди

Постановка проблеми. Увічнення імен видатних синів і дочок українського народу — це особливої актуальності, коли наближається ювілейна дата в житті непересічного діяча з історії України. Постать Григорія Савича Сковороди важливе завдання сучасних науковців, що набуває

(1722—1794), 300-річчя від дня народження якого відзначаємо цього року, є найпереконливішим приводом для того, щоб замислитися над глибинним змістом таких понять, як сенс життя, людинолюбство, праця за покликом душі, служіння своєму народові. Ця присвята видатному вченому доби Просвітництва, без перебільшення, є виконанням не тільки громадського, а й особистого морального боргу перед сучасним суспільством.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Особистість Григорія Савича Сковороди завжди цікавила науковців. Першими дослідниками його життя та творчості були Г. Гесс-де-Кальве, І. Вернет, І. Снегірьов, І. Срезневський, А. Хиждеу, праці яких належать до I пол. XIX ст. [1, с. 71—73]. Фундаторами майбутньої Сковородіани у II пол. XIX ст. стали видатні діячі тогочасної вітчизняної культури: М. Костомаров, П. Куліш, Г. Данилевський, П. Бодяньський, М. Сумцов [1, с. 74—78].

З Григорієм Савичем активно листувався чиновник катерининської доби, рязанський губернатор М. Ковалинський — найближчий друг філософа та його учень, завдяки якому нащадкам залишився цінний епістолярій із 80 документів [1, с. 75—76, 78].

Серед українських радянських і сучасних науковців, які вивчали спадщину Г. Сковороди впродовж XX — початку XXI ст., фігурують такі імена, як Д. Багалій [2], М. Редько [3; 4], І. Стогній [5; 6], А. Ніженець [1, с. 126, 128; 6; 7], П. Попов [1, с. 124—130; 8; 9], Г. Гребінна-Монастирна [1, с. 139], І. Драч [1, с. 147; 10], С. Кримський [10], М. Попович [10], В. Шевчук [11] та багато інших. Ґрунтовною збіркою різноформатних і різножанрових матеріалів про Григорія Савича Сковороду є колективна монографія, підготовлена Академією наук Української РСР до святкування 250-річчя від дня народження філософа [5].

Отже, історіографія Сковородіани є надзвичайно широкою та доволі статусною за порівнянням причетних до неї науковців.

Спираючись на цей вагомий друкований загал, реалізуючи авторський проект директора Книжкової палати України, професора М. Сенченка з увічнення видатних імен вітчизняної історії, виконуючи план науково-просвітницької діяльності установи, дослідниця поставила за мету актуалізувати підготовлену до ювілейної експозиції тематичну колекцію Державного архіву друку "Григорій Савич Сковорода (1722—1794) у друкованих виданнях України".

Виклад основного матеріалу дослідження. У філософській науці ім'я Григорія Савича Ско-

вороди посідає особливе місце. Син козака з Полтавщини, випускник Києво-Могилянської академії, придворний співак, викладач Переяславського колеґіуму, мандрівник країнами Західної Європи (Польща, Угорщина, Австрія, Прусія та, за деякими даними, Італія) і теренами рідної Батьківщини, Г. Сковорода на кілька століть випередив час, в якому жив. Нині до його ідей та вчення звертається світова наука. Український мислитель досліджував ключові проблеми філософії, етики, релігії, педагогіки, психології людини й на тлі чинного феодального ладу, й на тлі новонародженого буржуазного устрою. Не заперечуючи прогресу в суспільній діалектиці, Г. Сковорода одним із перших у світовій науці помітив, що у ставленні до простої людини, яка годується лише з власної тяжкої праці, буржуазний лад нічим не кращий за феодальний. На наш погляд, у питаннях етики український учений захопився фрондистськими ідеями раннього християнства і в цьому контексті впритул наблизився до марксизму. Недосконала організація суспільного життя ("всякий, хто вище, то нижчого гне, дужий безсильного давить і жме, бідний багатого — певний слуга, корчиться, гнеться пред ним, як дуга"), зневажання біблійних заповідей як основ життя, побудованого на засадах божої справедливості та, як наслідок, наруга над честю й гідністю людини обурювали вченого. Не в змозі протистояти цьому огидному суспільному блюзнірству, Г. Сковорода вирішив дистанціюватися. Надгробна епітафія на могилі філософа "Світ ловив мене, та не впіймав" свідчить, на наш погляд, саме про те, що Сковорода не став заручником недосконалого, ворожого до простої людини ладу. Інакше кажучи, філософ не заплямував себе співпрацею з державним механізмом тиску, що нівечить людину.

Завдяки різнобічним талантам Григорій Савич зумів втілити свої думки в зрозумілі для простої, малоосвіченої людини форми. Розробляючи складні філософські проблеми (одвічне протистояння добра й зла, єдність людини та природи, потреба людського самопізнання), учений занурився в жанри громадянської ("Всякому городу нрав і права") і ліричної ("Ой ти, птичко жолтобоко") поезії. І хоча літературна спадщина Г. Сковороди є невеликою (збірки "Сад божественних пісень", "Байки харківські", низка пісенних поезій), вона надзвичайно яскрава та повністю відбиває наукові погляди філософа, популяризуючи серед простого народу ідеї гуманізму, правди й найкращих душевних поривів. Варто нагадати, що Григорій Савич став одним із фундаторів української сольної пісні з інструментальним супроводом. Його пісні "Стоїть явір над водою",

"Ах поля, поля зелені" із задоволенням переспівували українські селяни.

Наукова та літературна спадщина вченого є особливо значущою ще й тому, що його твори віддзеркалюють особливості тогочасного мовлення на українських теренах й увібрали елементи народної мови, запозичення з латини, польської та церковнослов'янської мов. Слобожанщина, яку представляв зрілий філософ, не в останню чергу завдяки йому стала асоціюватися з українством у дворянських колах імператорської столиці. Тож не дивно, що очільник петербурзького гуртка декабристів ("Північного товариства") М. Муравйов, запропонувавши у своїй "Конституції" (1822—1825) перетворити Росію на конфедерацію та створити на українських землях аж три (!) держави, назвав "Українською" державу з центром у Харкові, "Бузькою" (вочевидь, від назви річки Буг) — державу з центром у Києві, "Чорноморською" — державу з центром в Одесі. Слід зазначити, що було кілька текстів зазначеного документа і, за іншими даними, петербурзький декабрист виступав за створення двох держав: "Української" з центром в Харкові й "Чорноморської" з центром в Києві чи Одесі. Очевидно, перші російські революціонери Слобожанщину потрактували як колыску українства, а отже маємо всі підстави стверджувати, що Г. Сковорода як ідейний фундатор непокори чинному ладу доклав до цього чималих зусиль.

Слід зазначити, що "мандрований", за висловом академіка Д. Багалія, філософ має чи не найбільше у світі оцінювальних прізвиськ. Його називають "українським Сократом", "харківським Діогеном", "учителем модерної України", "неформалом епохи бароко", "фундатором жанру української байки". У матеріалах ЮНЕСКО, виданих на честь 250-літнього ювілею науковця, Григорій Савич фігурує як "український Руссо" [5, с. 13].

Маловідомим сьогодні є той факт, що зовнішній вигляд українського вченого XVIII ст. дійшов до нас з офорта професора Мате, уміщеного в монографії Д. Багалія 1926 р. [2, с. 2]. Академік Багалій називав Сковороду "першим українським філософом" та із задоволенням цитував колегу О. Єфименко, яка у статті "Філософ з народу" 1894 р. зауважувала: "Нема сумніву, що Харківський університет вшанує пам'ять його ювілеєм (йдеться про столітні роковини з дня смерті Г. Сковороди. — *Л. Д.*). Та земля, яку Сковорода пройшов вздовж і впоперек власними ногами, розносячи як по панських садибах, так і по селянських хатах світ своєї "нової слави", надто зв'язана з ним духовним зв'язком (збережено орфографію оригіналу. — *Л. Д.*), присутність

якого хоч і невиразно, але все ж таки відчувається й досі. Ювілей буде і, треба сподіватися, він більш-менш повно освітлить цю туманну, але безумовно дуже талановиту та надзвичайно своєрідну постать, що робила таке велике вражіння на думки і почуття не тільки сучасників, але й ближчих нащадків. Прилетіли нові птахи, заспівали нових пісень, але це не дає нам права бути невдячними, а надто тому, що Сковорода ніс на вітвар свого служення не лишки своїх душевних багатств, а саму душу, кров свого серця. Культурні люди України встигли його забути, але зате його пам'ятає нарід. А така пам'ять варта ювілейних свят" [2, с. 5]. Цей надзвичайно виразний виступ першої професорки з української історії став іронічною відповіддю усім тим, хто з позицій політичного модерну кінця XIX ст. намагався затьмарити пам'ять про мислителя, навішуючи йому ярлика малороса, московита тощо. О. Єфименко добре розуміла, що доба Просвітництва (XVIII ст.) в Україні могла лише готувати підвалини для широкого вжитку української літературної мови. Більш того, Сковорода, як народний думкар, віддзеркалював якість і стан тогочасної народної мови.

Завдяки Д. Багалію, вочевидь, пістетне ставлення до першого вітчизняного філософа закріпилося і в українській радянській науці. Зокрема, у монографії історика йдеться про святкування 200-річчя від дня народження Г. Сковороди, яке відбулося 24 грудня 1922 р. у приміщенні Соціального музею у Харкові [2, с. 6]. Д. Багалій зазначає, що захід було організовано зусиллями наукового комітету Укрголовпрофосвіти (одна з назв радянської освітньої установи (Головний комітет з професійної освіти) у міжвоєнний період. — *Л. Д.*) та кафедри історії України, історії європейської культури і лінгвістики Харківського університету. Урочисте засідання розпочалося вступним словом голови Наукового комітету професора С. Семковського; далі було прочитано доповіді: академіка Д. Багалія "Сковорода, його доба, життя, філософія і значення"; професора М. Яворського "Сковорода й громадянство"; професора О. Синявського "Мова Сковороди"; дослідника М. Плевако "Сковорода й українське письменство"; аспіранта М. Ковалевського "Етика Сковороди". На засіданні було заслухано численні привітання: від очільника Головополітосвіти УСРР І. Кулика, представників Сковородинських курсів, філії Наукового товариства, Лохвицької повітової комісії зі вшанування пам'яті Сковороди. Як зазначав Д. Багалій, на заході виступив Державний хор імені М. Леонтовича, пролетарські поети та кобзар, який виконав відому пісню філософа "Всякому городу нрав і права,

всяка імеєт свій ум голова". Раднарком тогочасної України, за пропозицією Наркомату освіти УСРР, видав декрет про вшанування пам'яті Г. Сковороди та оприлюднення цитованої монографії Д. Багалія [2, с. 6].

Традицію вшанування було продовжено й надалі, про що свідчить інший експонат із зазначеної тематичної колекції Державного архіву друку. Йдеться про матеріали щодо відзначення 250-літнього ювілею від дня народження Г. Сковороди 1972 р. [5]. Збірка, видана зусиллями академічних учених Української РСР, уміщувала інформацію не лише про свято, а й про перебіг підготовки до нього. Газета "Радянська Україна" 12 серпня 1971 р., тобто більше ніж за рік до ювілею, надрукувала Постанову Ради Міністрів Української РСР про утворення Республіканського комітету з підготовки й відзначення 250-річчя від дня народження просвітника [5, с. 9]. Головою комітету став лінгвіст І. Білодід, а відповідальним секретарем — філософ І. Стогній. До складу комітету, без перебільшення, увійшов цвіт радянської літератури та мистецтва: М. Бажан, Олесь Гончар, І. Кавалерідзе, В. Касіян, Іван Ле, Петро Панч, Ю. Смолич, М. Стельмах, Ю. Шовкопляс. Серед відомих науковців фігурували Б. Патон і П. Тронько. Новостворений комітет мусив у двомісячний термін розробити та затвердити план відповідних заходів. За повідомленням "Радянської України" від 18 грудня 1971 р. з аналогічним призначенням було створено й Всесоюзний комітет, який очолив академік Ф. Константинов [5, с. 10]. 17 березня 1972 р. ухвалено спільну Постанову ЦК Компартії та Ради Міністрів Української РСР щодо відзначення 250-річчя від дня народження Г. Сковороди [5, с. 10—11]. Окремою постановою було затверджено заходи з упорядкування місць на території УСРР, пов'язаних із життям і діяльністю філософа [5, с. 12]. Документ передбачав: розміщення музею Г. Сковороди в будинку колишньої Києво-Могилянської академії; будівництво депозитарного книгосховища на 4 млн одиниць зберігання для перевезення літератури з будинку Києво-Могилянської академії; реставрування садиби в селищі Чорнухи Полтавської області, де народився вчений, пам'ятників-бюстів Григорію Савичу в селі Сковородинівці та в селищі Чорнухи; переведення у бронзу пам'ятників в містах Лохвиця та Переяслав-Хмельницький; встановлення меморіальної дошки на місці колегіуму в Харкові. Ювілей став приводом для розв'язання нагальних проблем соціально-економічного життя республіки, адже постанова передбачала будівництво клубу на 400 місць у селі Сковородинівці Золочівського району Харківської області, шосейної

дороги Золочів-Сковородинівка, навчального корпусу Харківського педагогічного інституту імені Г. Сковороди [5, с. 12].

За клопотанням Секретаріату Комісії УСРР у справах ЮНЕСКО ім'я видатного українського просвітника було внесено до календаря цієї поважної міжнародної організації [3, с. 13]. Генеральний директор ЮНЕСКО був запрошений на ювілейні святкування, а зусиллями постійного представництва УСРР при цій організації у грудні 1972 р. у Парижі було відкрито дві книжкові виставки, присвячені нашому славетному співвітчизникові. Випущені до заходу ювілейні медалі із зображенням Г. Сковороди було вручено заступникові Генерального директора ЮНЕСКО Р. Хогарту, директорові департаменту вивчення та поширення культури А. Сейду, директорові відділу вивчення культур Н. Баммату. У друкованих виданнях ЮНЕСКО опубліковано розлогі статті про видатного українця.

Під час підготовки до відзначення ювілею план святкових заходів поповнився оголошенням щодо зведення в Києві пам'ятника філософу та видання повного зібрання його творів столичним видавництвом "Наукова думка".

Цінність ювілейних матеріалів у тематичній колекції та виставковій експозиції Державного архіву друку "Г. С. Сковорода у друкованих виданнях України" також полягає в тому, що укладачі збірки навели інформацію щодо виконання зазначених у постановах рішень. Зокрема, було висвітлено відкриття: меморіальної дошки та музею Г. Сковороди в місті Переяславі-Хмельницькому; меморіального комплексу в селищі Чорнухи; пам'ятника роботи скульптора І. Кавалерідзе в місті Лохвиці; меморіальних дошок в містах Харкові та Охтирці; музею-заповідника в селі Сковородинівці [5, с. 27—37]. Мешканці цього населеного пункту дбайливо доглядали шістьсотрічного дуба, під яким, найімовірніше, міг працювати чи відпочивати їхній славетний земляк [3, с. 51].

Разом з українцями ювілей видатного просвітителя-гуманіста відзначали прибулі до Києва представники інших республік СРСР. На урочистому засіданні в столиці УСРР, що відбулося 1 грудня 1972 р. у приміщенні Київського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка (сучасна назва — Національна опера України), виступали: віцепрезидент АН УСРР, академік І. Білодід, член-кореспондент АН УСРР В. Шинкарук, голова всесоюзного комітету, академік Ф. Константинов, представник Генерального директора ЮНЕСКО В. Тюрін, перший заступник голови Спілки письменників України В. Козаченко, член-кореспондент АН Білоруської РСР І. Луцицький,

старший науковий співробітник Інституту філософії АН Грузинської РСР Р. Баланчивадзе, член-кореспондент АН Туркменської РСР З. Мухамедова, завідувач кафедри філософії АН Литовської РСР, доктор філософських наук Я. Мінкявічус, старший науковий співробітник АН Вірменської РСР, доктор філософських наук Е. Маркарян [5, с. 38—62].

Варто згадати, що напередодні ювілею 25—27 жовтня 1972 р. у Харкові пройшла республіканська наукова конференція, присвячена життю та творчості Григорія Сковороди [5, с. 78]. Матеріали конференції увійшли до книжкового видання, репрезентованого в тематичній колекції та експозиції виставки Державного архіву друку до 300-річчя від дня народження Г. Сковороди [5, с. 81—244].

На особливій ролі ювілейних святкувань у збереженні та опрацюванні спадщини видатного філософа й просвітника наголошував доктор філософських наук М. Редько [3, с. 4]. Науковець, зокрема, зазначав, що 220-річчя від дня народження Григорія Савича 1942 р. було відзначено під час евакуації у столиці Башкирії Уфі, а 150-ті роковини з дня смерті вшанували 1944 р. у щойно звільненому від нацистських окупантів Києві. До речі, у тяжкі воєнні роки побачили світ плакати, присвячені Г. Сковороді [12: 1941, од. зб. 16; 1944, од. зб. 80; 1945, од. зб. 4, 20]. Ці твори друку також увійшли до тематичної колекції та виставкової експозиції Книжкової палати України цього року.

Загалом, за висловом М. Редька, ювілейні заходи стали поштовхом до посилення роботи зі збирання та публікації спадщини "мандрованого філософа". Завдяки активній діяльності 1961 р. Академія наук Української РСР вперше видала повне зібрання творів Г. Сковороди [3, с. 4].

Слід зазначити, що більшість репрезентованих у тематичній колекції Держархіву друкованих експонатів засвідчують той факт, що

перший український філософ формувався у складні, переламні часи. Доба Просвітництва віддзеркалила боротьбу двох світоглядів (дворянського та буржуазного), обидва з яких були ворожими до простої людини. Совісний від природи, Григорій Сковорода шукав відповіді на питання, як зробити будь-яку людину щасливою, як покращити суспільну мораль і піднести роль релігії та церкви у справі виховання громади. Як наголошує М. Редько, людина стала центральною проблемою філософії Григорія Савича [3, с. 14—24].

Український мандрівний філософ зумів зробити рішучий крок у напрямі звільнення науки від панівної на той час теології, повернувши її у бік розв'язання важливих теоретичних і суспільно-практичних завдань. Г. Сковороді вдалося поліпшити й діяльність православної церкви, яку він повернув від догматики та зовнішньої атрибутики до проблем моралі та морального виховання людини. Філософія, етика, релігія, педагогіка, психологія людини у викладенні Григорія Савича мали виразну гуманістичну спрямованість. Зіштовхнувшись із реаліями тогочасного життя, талановитий учений прагнув знайти гармонію між матеріальним існуванням та душею людини, а не знайшовши, обрав єдино правильний за тих обставин шлях, що зберігав душевну цноту, — самотність і жебрацтво...

Висновки. Підводячи ризик під проведеним дослідженням, авторка має зазначити, що постать Григорія Савича Сковороди, попри її віддаленість у часі, залишається повчальною для сучасної людини. Рано чи пізно кожен із нас розуміє, що наше щастя лежить у наших долонях. Задля наближення до нього слід пізнати себе, усвідомити власні переваги та здібності, зрозуміти напрями їх застосування в ім'я суспільства. Ідея "сродної праці" — це, по суті, шлях до встановлення гармонії між життям тіла та душі, до чого, власне, й закликав громаду перший український філософ.

Список використаних літератури та джерел

1. *Григорій Сковорода*. Біобібліографія / [укл. Е. С. Беркович, А. В. Дашковська, В. Д. Прокопова та ін.; вст. ст. А. М. Ніженець]. — Харків : Видавництво Харківського університету, 1972. — 204 с.
2. *Багалій Д. І.* Український мандрований філософ Гр. Сав. Сковорода / Д. І. Багалій. — Харків : Державне видавництво України, 1926. — 397 с.
3. *Редько М. П.* Видатний філософ-гуманіст (до 250-річчя з дня народження Г. С. Сковороди) / М. П. Редько. — Київ : Товариство "Знання" Української РСР, 1972. — 48 с.
4. *Редько М.* Світогляд Г. С. Сковороди / М. Редько. — Львів : Видавництво Львівського університету, 1967. — 264 с.
5. *Григорій Сковорода*. Матеріали про відзначення 250-річчя з дня народження / [ред. колегія: В. І. Шинкарук (гол.), І. П. Головаха, З. С. Голубева та ін. ; упорядкували І. П. Стогній, П. Ю. Шабатин]. — Київ : Наукова думка, 1975. — 256 с.
6. *Ніженець А. М.* Григорій Сковорода. Пам'ятні місця на Україні / А. М. Ніженець, І. П. Стогній. — Київ : Наукова думка, 1984. — 94 с.

7. Ніженець А. На зламі двох світів. Розвідка про Г. С. Сковороду і Харківський колегіум / А. Ніженець. — Харків : Прапор, 1970. — 212 с.
8. Попов П. М. Григорій Сковорода. Життя і творчість : нарис / П. М. Попов. — Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1960. — 171 с.
9. Попов П. М. Григорій Сковорода / П. М. Сковорода. — Київ : Дніпро, 1969. — 173 с.
10. Драч І. Ф. Григорій Сковорода. Біографічна повість / І. Ф. Драч, С. Б. Кримський, М. В. Попович. — Київ : Молодь, 1984. — 216 с.
11. Шевчук В. Пізнаний і непізнаний Сфінкс: Григорій Сковорода сучасними очима / В. Шевчук. — Київ : Пульсари, 2008. — 528 с.
12. Фонд образотворчих (плакатних) видань Державного архіву друку.

Larysa Doiar,

*PhD of Historical Sciences, Associate Professor, Senior Researcher
of the State Press Archive of the Book Chamber of Ukraine*

***Loneliness and begging as social sentences to the moralizing talent
(to the 300th anniversary of the birth of H. Skovoroda)***

The presented article is part of a considerable series of author's investigations on the problem of personification of Ukrainian history. The prepared study is dedicated to the three hundredth anniversary of the birth of the outstanding scientist of the 18th century Hryhoriy Savich Skovoroda (1722—1794). The scale of the personality of this figure of the national Enlightenment era is impressive not only in the number of branches of science related to him (philosophy, historiosophy, religious studies, pedagogy, psychology, etc.), but also in the brightness of the ideas expressed by him, which have not lost their relevance to this day. Among the latter, both the Socratic "Know thyself" transformed from antiquity, and the "related work" formula compiled by H. Skovoroda himself, which forms the foundation for the growth of such an innovative parameter of modern life as the index of human happiness, dominate. The humanist writer imprinted in science the signs of the dialectical mobility of thought, which is in permanent search and surprise on the way to the truth. The purpose of the presented article is to update and enrich the historiography of the problem of the national Skovorodiana with the help of the materials of the State Print Archive. Relying on the existing printed material (book, magazine, newspaper, sheet, etc.) stored in the Book Chamber of Ukraine, the author emphasized the existing information about H. Skovoroda biobibliography.

The presented research was carried out within the framework of scientific and exhibition activities of the Book Chamber of Ukraine named after Ivan Fedorov and is aimed at the implementation of the educational direction of Ukrainian studies of the named institution.

Keywords: *biobibliography; Enlightenment era; Kyiv-Mohyla Academy; Pereyaslav College; philosophy; ethics; religion; pedagogy; poetic and song work of H. Skovoroda*

References

1. Berkovich E. S., Dashkovska A. V., Prokopova V. D. ta in. [ukl.], Nizhenec A. M. [vst. st.]. (1972). *Grigoriy Skovoroda. Biobibliografiya*. Harkiv: Vidavnicтво Harkivskogo universitetu.
2. Bagalij D. I. (1926). *Ukrayinskij mandrovaniy filosof Gr. Sav. Skovoroda*. Harkiv: Derzhavne vidavnicтво Ukrayini.
3. Redko M. P. (1972). *Vidatnij filosof-gumanist (do 250-richchya z dnya narodzhennya G. S. Skovorodi)*. Kyiv: Tovaristvo "Znannya" Ukrayinskoyi RSR.
4. Redko M. (1967). *Svitoglyad G. S. Skovorodi*. Lviv: Vidavnicтво Lvivskogo universitetu.
5. Shinkaruk V. I. (gol.), Golovaha I. P., Golubyeva Z. S. ta in. [red. kolegiya], Stognij I. P., Shabatin P. Yu. [uporyad.]. (1975). *Grigoriy Skovoroda. Materiali pro vidznachennya 250-richchya z dnya narodzhennya*. Kyiv: Naukova dumka.
6. Nizhenec A. M. & Stognij I. P. (1984). *Grigoriy Skovoroda. Pam'yatni miscya na Ukrayini*. Kyiv: Naukova dumka.
7. Nizhenec A. (1970). *Na zlami dvoh svitiv. Rozvidka pro G.S. Skovorodu i Harkivskij kolegium*. Harkiv: Prapor.
8. Popov P. M. (1960). *Grigoriy Skovoroda. Zhittya i tvorchist : naris*. Kyiv: Derzhavne vidavnicтво hudozhnoyi diteraturi.
9. Popov P. M. (1969). *Grigoriy Skovoroda*. Kyiv: Dnipro.
10. Drach I. F., Krimskij S. B. & Popovich M. V. (1984). *Grigoriy Skovoroda. Biografichna povist*. Kyiv: Molod.
11. Shevchuk V. (2008). *Piznaniy i nepiznaniy Sfinks: Grigoriy Skovoroda suchasnimi ochima*. Kyiv: Pulsari.
12. *Fond obrazotvorchih (plakatnih) vidan Derzhavnogo arhivu druku*.

Надійшла до редакції 9 вересня 2022 року

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 79 пр. Зам. 66.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія) розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html